

חבל נחלתו

סימן טו

רחצה ביום טוב

ואין צריך לומר חמין שהוחזמו ביום טוב.

ואף רבה נהג כשמואל ולא כרב.

ג. ובאר הבית יוסף: "ומ"ש ולרחוץ כל

גופו במים שהוחזמו מערב יום טוב כתב רי"ף

שמותר. זה לשונו בפרק הנזכר (שם) חזינן

לגאון שכתב דהיא דאמרינן (שם לט): לא

ירחוץ אדם כל גופו בשבת בחמין שהוחזמו

מערב שבת דוקא בשבת אבל ביום טוב שרי

לרחוץ כל גופו בחמין שהוחזמו מערב יום

טוב דלאו דבר שחייבין עליו משום שבות

ולא משום רשות ולא משום מצוה אלא גזירה

היא, וכי גזרי בשבת אבל ביום טוב לא. וכתב

הר"ן (שם) מיהו דוקא חוץ למרחץ אבל

במרחץ אסור... ובפרק כירה (שם) אהא דאמר

רבי שמעון בן פוי אמר רבי יהושע בן לוי

בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחזמו מערב

שבת התחילו הבלנין לחמם חמין בשבת

אסרו להם החמין והתירו להם את הזיעה

ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרים מזיעין

אנחנו אסרו להם הזיעה והתירו להם חמי

טבריא, כתב הרא"ש (שבת פ"ג סי' ז) אלו

הגזירות היו אף ביום טוב דהא ברייתא ביום

טוב מיירי דקתני (שם) מעשה במרחץ של בני

ברק שפקקו נקביו מערב יום טוב ועלה קא

מסיק משרבו עוברי עבירה ומייתי מהא דרבי

יהושע בן לוי בתחלה היו רוחצין בחמין

שהוחזמו מערב שבת אלמא דעל שבת ויום

טוב גזרו כאחד וכבר כתב כן רבינו בסימן

שכ"ו ושם נתבאר אם יש חילוק בין אמבטיא

גדולה לקטנה. והר"ן כתב בפרק ב' דביצה

(שם) וז"ל: כבר כתבתי בפרק כירה (שבת יח:

ד"ה איתמר) מה שנראה לי שלדברי רבותינו

בעלי התוספות (שבת לט: ד"ה וב"ה) שאומרים

שאלה

האם מותר לרחוץ ביום טוב את כל

גופו במים חמים שהוחזמו מערב יום טוב

או שהתחממו ע"י דוד שמש?

תשובה

א. פסק הטור (או"ח סי' תקיא): "מותר

לעשות מדורה להתחמם כנגדה, ולחמם מים

לרחוץ רגליו אבל לא כל גופו. לרחוץ כל

גופו במים שהוחזמו מע"ט כתב רי"ף שמותר

ור"י אסר ולזה הסכים א"א ז"ל."

ביאור דבריו: הותר להדליק מדורה

ולהתחמם כנגדה ביו"ט, מפני שזה שווה

לכל נפש. וכן מותר לחמם מים ביו"ט

ולרחוץ בהם רגליו (ונראה שאף פניו וידיו).

ולגבי רחצה במים שהוחזמו בעיו"ט נחלקו

הרי"ף לעומת ר"י ורא"ש. הרי"ף התיר ואילו

הר"י והרא"ש אסרו, והתירו רק פניו ידיו

ורגליו.

ב. מקור המחלוקת במס' שבת (לט ע"ב):

"והתניא: חמין שהוחזמו מערב שבת, למחר

רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו?

אלא — פניו ידיו ורגליו. אימא סיפא: ביום

טוב — כחמין שהוחזמו ביום טוב, ואסורין

ברחיצה ומותרין בשתיה."

ובעמוד הבא (מ ע"א): "אתמר: חמין

שהוחזמו מערב שבת; רב אמר: למחר רוחץ

בהן כל גופו אבר אבר, ושמואל אמר: לא

התירו לרחוץ אלא פניו ידיו ורגליו..."

ומסקנת הגמרא: "תניא כוותיה דשמואל:

חמין שהוחזמו מערב שבת, למחר רוחץ בהן

פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו אבר אבר,

משווה בין מים שהוחמו ביו"ט למים שהוחמו בערב שבת, ומדגיש שמחלוקתם ברחיצה במים שהוחמו ביו"ט היא משום דבר השווה לכל נפש. ואינו מזכיר בהשוואה להם מים שהוחמו בעיו"ט. משמע מהירושלמי כדברי שיטת הגאונים והר"ף שלא גזרו במים שהוחמו מערב יו"ט כמים שהוחמו מערב שבת. ועולה מן הירושלמי שמים שהוחמו מערב יו"ט מותרת רחצת כל גופו כאחת בהם. ויש בדברים ראייה כנגד שיטת התוס' והרא"ש. ה. כמו"כ רוב הראשונים פסקו כר"ף. הרמב"ם כפי שהזכיר הב"י, וכן הרמב"ן (שבת מ ע"א) כתב: "ואצ"ל חמין שהוחמו ביו"ט. פי' אבל הוחמו מעיו"ט רוחץ בהן כל גופו אבר אבר, דאי לא ליתני: והוא הדין לחמין שהוחמו מערב יו"ט ולא הי' צריך שוב לומר הוחמו ביו"ט. ורבינו הגדול ז"ל התיר בשם גאון ז"ל אפי' לרוחץ בהן כל גופו וכן האמת".

והרשב"א (שבת מ ע"א) כתב בחידושים שלא כאגור (ה"ד לעיל בב"י) אלא התיר. וז"ל: "ואין צריך לומר חמין שהוחמו ביום טוב. מדתני ואין צריך לומר חמין שהוחמו ביום טוב ולא תני והוא הדין לחמין שהוחמו מערב יום טוב, שמעינן מינה דדוקא הוחמו ביום טוב אבל הוחמו מערב יום טוב רוחץ בהם כל גופו אבר אבר, והרב אלפסי ז"ל התיר בשם גאון לרוחץ בהן כל גופו וכמו שכתב במסכת ביצה גבי מתניתין דלא יחס אדם חמין לרגליו (ביצה כ"א ב') ואף הרמב"ן ז"ל נראה שהסכים לדבריו, ונראה לפי דבריהם כי מה שפסק רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה דברייתא בשבת בלבד היא, דברייתא לאו איוס טוב היא שנויה אלא בשבת דוקא". וכן הריטב"א (שבת מ ע"א) סיכס: "נמצא

דלהחם חמין ביום טוב לרחיצת כל הגוף מדאורייתא אסור, בחמין שהוחמו מערב יום טוב נמי אסור לרוחץ בהם כל גופו גזירה ערב יום טוב אטו יום טוב כי היכי דגזרינן התם ערב שבת אטו שבת, אלא מיהו כיון דמדרבנן בעלמא היא על דברי הגאונים ז"ל ראוי לסמוך עכ"ל. והאגור (סי' תרטו) כתב בשם תשובת הרשב"א (ח"ד סי' י) לאסור, אבל סמ"ג (לאוין עה כה ע"ד) פסק כדברי הגאון וכן פסק הרמב"ם בפרק א' (ה"ז) וכתב הרב המגיד כן הסכמה מן הגאונים ואפילו לרוחץ כל גופו כאחד וכן עיקר עכ"ל והכי נקטינן". עולה מדברי הב"י שנחלקו הגאונים והר"ף עם תוס' והרא"ש, האם גזרו רחיצת כל גופו בחמין שהוחמו מערב יו"ט כשם שגזרו בשבת רחיצה בחמין שהוחמו מערב שבת שמא יחמם בשבת. ואע"פ שבשבת איסור חימום המים הוא מוחלט, וביו"ט אף לאוסרים הותר לחמם מים לרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו או לשתייה וא"כ הגזירה מחמתם חלשה יותר בכ"ז – לתוס' ורא"ש גזרו כן.

ד. אבל בתלמוד ירושלמי ביצה (פ"ב ה"ד) נאמר כך: "חמין שהוחמו ביום טוב וכן המים שהוחמו מערב שבת לשבת רב ושמואל חד אמר מרחיץ בהן פניו ידיו ורגליו וחורנה אמר מרחיץ בהן גופו איברים איברי' ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא, מן מה דתני שמואל מרחיץ בהם פניו ידיו ורגליו הוי רב דו אמר מרחיץ בהן גופו איברים איברים... אמ' להן והלא כבר נאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". וכן בירו' שבת (פ"ג ה"ג).

לכאורה אין בדברי הירושלמי שינוי גדול מדברי הבבלי, אולם נראה שההדגשות שונות ועימן הפסיקה להלכה. הירושלמי

חבל נחלתו

בעי"ט או מים שהוחמו בדוד שמש וכד'. ועי' בשש"כ (פ"ד הע' כב) שנשאר בצ"ע מדוע אסור כל גופו כאחד מאחר שבימינו הוא דבר השווה לכל נפש.

ז. בשו"ע (או"ח סי' תקיא ס"ב) פסק: "מותר להחם בי"ט מים לרחוץ ידיו אבל לא כל גופו, אפילו אינו רוחצו בבת אחת... אבל במים שהוחמו מעי"ט, מותר לרחוץ כל גופו אפילו כאחד; מיהו דוקא חוץ למרחץ, אבל במרחץ אסור".

והרמ"א הגיה: "ויש אוסרים בכל ענין, וכן נוהגין, (טור והרא"ש)".

ועי' בערוה"ש (סי' תקיא ס"ג) שהרי"ף והרמב"ם לא סברו כלל טעם שווה לכל נפש ולכן הותרה להם רחיצה ביו"ט, וק"ו לגבי מים שהוחמו מעי"ט.

ובמשנה ברורה (או"ח סי' תקיא ס"ק יח) כתב על דברי הרמ"א: "דס"ל דאין חילוק בין שבת ליו"ט ואסרו רחיצה ביו"ט כמו בשבת. [ודוקא כל גופו כאחד אבל אבר אבר לכו"ע מותר לרחוץ] ואפילו להשתטף באותן חמין אסור לדעה זו". נראה שהוסיף יותר משבת בה נאסר כל גופו אפילו אבר אבר. והוסיף בסיום הסעיף: "ועיין בא"ד שכתב דרוב הפוסקים ס"ל כדעה ראשונה אלא שנוהגין לאסור ואין לשנות המנהג".

ועי' בשש"כ (פ"ד סעיף ז) שהתיר רחיצת אבר אבר בחמין שהוחמו מעי"ט ולא כל גופו כאחת.

מתבאר כי אף הפוסקים המחמירים עפ"י הרמ"א התירו רחיצת כל גופו אמנם לא בבת אחת אלא אבר אבר במים שהוחמו מעי"ט, ואע"פ שבשבת התירו ברחיצת אבר אבר רק חלק מגופו כאן אסרו כל גופו כאחד והתירו אבר אבר. וכך שמעתי בשם הגר"מ אליהו לגבי

פסקם של דברים, דחמין שהוחמו בשבת אסורים לרחוץ בהם כלום ואפי' באצבע קטנה ולמוצאי שבת נמי אסורים בכדי שיעשו, וחמין שהוחמו מערב שבת למחר רוחץ בהם פניו ורגליו אבל לא כל גופו ואפי' להשתטף, דהא פסקינן הילכתא כרבי יהודה דאמר בחמין אסור. וחמין שהוחמו ביום טוב רוחץ בהם פניו ורגליו אבל לא כל גופו ואפי' אבר אבר. וחמין שהוחמו בערב יום טוב למחר רוחץ בהם כל גופו אבר אבר, ובלבד שלא במרחץ דבמרחץ אפי' זיעה אסורה כדלקמן".

ובבית הבחירה (שבת לט ע"ב): "חמין שהוחמו בשבת אסור לרחוץ בהם אפי' פניו ידיו ורגליו, ואם הוחמו מערב שבת מותר לרחוץ בהם פניו ורגליו אבל לא כל גופו אפי' אבר אבר וכן אפי' אבר אחד חוץ מפניו ידיו ורגליו. הוחמו בי"ט מותר לרחוץ בהן פניו ורגליו אבל לא כל גופו אפי' אבר אבר וכן היא בתלמוד המערב כמו שכתבנוהו בשני של יום טוב, ואם הוחמו מערב יום טוב רוחץ בה כל גופו בי"ט אפי' בבת אחת וכן פסקוה גדולי הפוסקים ויש חולקין לאסור אלא באבר אבר ולא יראה כן". והתיר רחצת כל גופו בחמין שהוחמו מעי"ט.

ו. יש טעם נוסף להתיר: בזמנם רחיצת כל גופו כל יום היתה למעונגים בלבד. ולכן התירו לחמם מים ביו"ט רק לרחיצת פניו ידיו ורגליו. בימינו המציאות השתנתה, והרגלי הרחיצה הם רחיצת כל גופו במים חמים מידי יום. נראה שמציאות זו נובעת מעליית רמת החיים, מזמינות המים בבתים בכלל והמים החמים בפרט. עכ"פ כיון שהמודד של התורה לחימום מים הוא "דבר השווה לכל נפש" רחצה בחמין היא דבר השווה לכל נפש. וק"ו לגבי מים שהוחמו

חבל נחלתו

נשים שטובלות ביו"ט שני של ר"ה, כאחד ביו"ט בחמין שהוחמו מעיו"ט, ומותרות לרחוץ בחמין שהוחמו מעיו"ט אולם רק אבר אבר ולא כל הגוף כאחד בחמין שהוחמו בעיו"ט¹.

מסקנה

הנוהגים כב"י מותרים רחיצת כל הגוף

סימן טז

חיוב נשים במצות שמחה ברגלים

בלילי הפסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמחה שהנשים חייבות².

ב. והראב"ד השיג (הל' חגיגה): "ונשים חייבות במצוה זו. א"א לא בקרבן אלא בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה".

משמע מדברי הראב"ד שאין האשה חייבת אלא היא טפלה לבעלה, ואשה שאין בעלה משמחה או מפני שהיא אלמנה או גרושה או שבעלה במדינת הים וכד' אינה חייבת במצוה זו.

ובספר המצוות (מ"ע נד) כתב הרמב"ם: "ומהקרבן שלמים אלו אמרו (חגיגה ו, ב; קדושין לד, א) נשים חייבות בשמחה. וכבר בא הכתוב (תבוא כז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלקיך. וכבר התבאר משפטי מצוה זו ג"כ בחגיגה (י ב, יז א)..." ונראה מדבריו בהמשך (שם ולא צוטט) ששמחה

א. הרמב"ם פתח בהלכות חגיגה (פ"א ה"א): "שלוש מצוות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלוש רגלים ואלו הן: הראייה שנאמר יראה כל זכורך, והחגיגה שנאמר תחוג לה' אלהיך, והשמחה שנאמר ושמחת בחגך... ושתי מצוות אלו שהן הראייה והחגיגה אין הנשים חייבות בהן, והשמחה האמורה ברגלים היא שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה, ואלו הם הנקראים שלמי שמחת חגיגה שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך, ונשים חייבות במצוה זו".

לשון הרמב"ם מלמדת שסובר שנשים חייבות במצוה זו כאנשים בהבאת קרבן לביהמ"ק ולא בשמחה פרטית בבגדים וכד'¹. וכ"נ מדבריו בפ"ב ה"ד. וכן בהל' עבודת כוכבים (פ"ב ה"ג) כתב: "וכל מצוות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה נשים פטורות חוץ מקידוש היום ואכילת מצוה

1. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה – ירושלים: אדמו"ר זללה"ה נטה לומר דבימינו רחיצת כל גופו שוה לכל נפש, ומותר לחמם חמין עבורה.

2. ועי' או"ש בריש הלכות חגיגה שאלקנה היה מעלה את נשותיו רק בפסח ולא בשאר רגלים שכיון שהבמות היו מותרות היו יכולות להעלות שלמי שמחה בבמה קטנה ולא הוכרחו לעלות לשילה אלא בפסח שאינו קרב בבמה קטנה.